

ПЛАНУВАННЯ ТРИФАКТОРНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ ЗАМОРОЖУВАННІ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ СИРОВИНИ З ВИКОРИСТАННЯМ КРІОПРОТЕКТОРІВ

Світлана Камінська

Національний університет харчових технологій

Вступ. Математичне моделювання є основним сучасним методом системного дослідження. Технологія заморожування ягід з кріопротекторами допускає цілеспрямовану зміну всіх найбільш суттєвих вхідних факторів (тривалість обробки ягід кріопротекторами та підбір комбінованого кріопротектора). Тому для побудови математичної моделі нашого об'єкту ми застосували повний факторний експеримент.

Матеріали і методи. Було застосовано одну з відомих методик планування експерименту для визначення необхідної кількості випробувань, спрогнозування зміни вмісту вітаміну С від зміни комбінованого кріопротектора та тривалості обробки ягід чорної смородини цим кріопротектором. Для перевірки достовірності отриманих результатів було складено математичну модель та побудовано план фактичного експерименту.

Результати. Параметром оптимізації ми обираємо показник вмісту аскорбінової кислоти у свіжій та замороженій, оскільки саме він свідчить про досконалість розробленої технології. Розглянемо ефективність попереднього оброблення плодово-ягідної сировини (на прикладі ягід чорної смородини).

Нами здійснено трифакторний експеримент для визначення умов попереднього оброблення ягід комбінованим кріопротектором: сумішшю глюкози і лимонної кислоти.

На основі результатів попередніх досліджень прийняли вміст лимонної кислоти від 0,5 до 1,5%, оскільки збільшення концентрації негативно впливало на органолептичні показники заморожених ягід чорної смородини. При трифакторному експерименті в якості змінних такі показники:

x_1 (C_1) – вміст глюкози, %;

x_2 (C_2) – вміст лимонної кислоти, %;

x_3 (t) – тривалість оброблення, хв.

y ($BimC$) – вміст вітаміну С в ягодах чорної смородини.

У загальному вигляді функцію можна представити так:

$$y = f(x_1, x_2, x_3) \quad (1)$$

Загальна схема математичної моделі має вигляд:

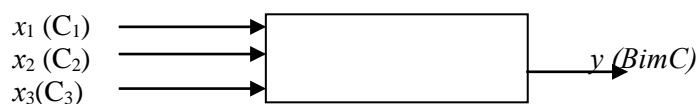

Рис.1. Загальна схема математико-статистичної моделі

Залежність вхідних параметрів від вихідної функції є лінійною, виходячи з цього, складаємо рівняння регресії:

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_{12}x_1x_2 + b_{13}x_1x_3 + b_{23}x_2x_3 + b_{123}x_1x_2x_3 \quad (2)$$

де $b_0, b_1, b_2, b_3, b_{12}, b_{13}, b_{23}, b_{123}$ — коефіцієнти регресії.

Для проведення досліду складаємо спеціальні матриці планування експерименту з вказаним числом дослідів та меж зміни факторів. Матриця представляє собою перелік варіантів, взятих в даній серії дослідів.

У безвимірному виразі верхній рівень буде позначений (+1), а нижній відповідно (-1).

В таблиці 1 наведено матрицю трифакторного експерименту з факторами та параметром оптимізації (вмістом вітаміну С) в ягодах чорної смородини.

Таблиця 1

Матриця трифакторного експерименту

№ п/п	Фактори			Параметр оптимізації (вміст вітаміну С)			
	C ₁ ,%	C ₂ ,%	t, хв	y ₁	y ₂	y ₃	Уср.
1	10	0,5	10	145,4	150,6	132,2	142,7
2	20	1,5	10	162,2	146,8	164,6	157,9
3	10	1,5	60	158,8	166,4	149,5	158,2
4	20	0,5	60	196,6	182,1	190,4	189,7
5	10	0,5	60	146,6	150,8	154,4	150,6
6	20	1,5	60	237,4	240,1	246,8	241,4
7	10	1,5	10	158,8	150,2	160,4	156,5
8	20	0,5	10	155,5	158,8	142,6	152,3

Математична модель буде мати вигляд:

$$\hat{y} = 3,094 * C_1 + 74,547 * C_2 + 0,551 * t - 3,659 * C_1 * C_2 + 0,007 * C_1 * t - 1,568 * C_2 * t + 0,105 * C_1 * C_2 * t + 79,74$$

Загальна похибка експерименту $\Delta = 2,876 \%$

Висновки. Розроблено за спланованою матрицею експерименту математичну модель залежності вмісту вітаміну С від комбінованого кріопротектора (суміш глюкози та лимонної кислоти в різних концентраціях) та тривалості обробки ягід у вигляді регресійної залежності.

Література.

1. Бодров В.С., Завялов В.Л., Мисюра Т.Г. Математико-статистичні методи досліджень: Курс лекцій. Київ: НУХТ, 2007. 106 с.
2. Остапчук М.В., Станкевич Г.М. Математичне моделювання на ЕОМ: Підручник Одеса: Друк, 2006. 313 с.

